

Мр Бојан Тубић, асистент
Правној факултету у Новом Саду

ПРИМЕНА НАЧЕЛА *UTI POSSIDETIS JURIS* ПРИ ОДРЕЂИВАЊУ МЕЂУДРЖАВНИХ ГРАНИЦА¹

Сажетак: Начело *uti possidetis juris* је било основно начело при одређивању државних граница у време деколонизације. Оно је примењивано у Латинској Америци и Африци, али је своју примену нашло и крајем 20. века у процесу дисолуције СССР, СФРЈ и Чехословачке. Начело *uti possidetis juris* се заснива на претпоставци да су бивше колонијалне административне границе чувале стабилности и територијални интегритет. Оно је несумњиво повезано са правом народа на самоопредељење. Оно чува постојеће границе сиречавајући сецесију, али на тај начин не дозвољава решавање питања лоше одређених и спорних граница. Нејасне основе по којима су одређиване границе могу бити извор хаоса и спорова, што се и показало у случајевима пред Међународним судом правде. Владajuћи став у теорији је да би се начело *uti possidetis juris* требало примењивати уз одређена ограничења, у периоду после деколонизације, као основу за очување територијалног интегритета постколонијалних држава.

Кључне речи: *uti possidetis juris*, границе, међународно право, држава, самоопредељење.

УВОД

Одређивање граница између држава је свакако једно од најзначајнијих питања међународног права. Оно је актуелно од самог настанка држава које су своје односе решавале не само дипломатским путевима, него и

¹ Рад је посвећен пројекту „Теоријски и практични проблеми у стварању и примени права (ЕУ и Србија)“, који финансира Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

употребом силе. Границе су првобитно одређивале силе победнице у неком оружаном сукобу, затим се то пренело на велике међудржавне конфереције, где је опет једна група држава изашла као победник из оружаног сукоба. Некада уз присуство поражених, неколико држава је кроз 19. век утврђивало границе држава у Европи. То утврђивање се заснивало на одређеним начелима, али она нису била јасно изражена и нису имала доминантну улогу у том процесу. За разлику од Европе, у Латинској Америци настају државе које се ослобађају колонијалне доминације Шпаније и Португалије. Они своју независност базирају пре свега на примени начела *uti possidetis juris*, односно бивше административне границе се претварају у међудржавне. Ово начело добија своју пуну афирмацију у процесу деколонизације, након Другог светског рата. Након тога, током деведесетих година прошлог века, у источној Европи, у процесима дисолуције СФРЈ, СССР и Чехословачке, ово начело добија нешто другачију димензију. Питање је да ли оно постоји и данас и у ком облику?

НАСТАНАК НАЧЕЛА *UTI POSSIDETIS JURIS*

Начлео *uti possidetis juris* има своје корене у римском праву из доба републике. Наиме, оно се може повезати са једним од бројних едиката које је издавао претор у почетној фази судског поступка. У случајевима када би две стране тражиле власништво над непокретном имовином, едикт би додељивао привремену својину ономе ко ствар поседује односно има је у државини, за време трајања поступка. Ово правило се не би примењивало уколико је земља стечена преваром или принудом. Начело *uti possidetis* није коначно одређивало располагање имовином, већ је премештало терет доказивања током трајања поступка на страну која није имала у државини спорну земљу. Ово је представљало предност за онога ко је био у поседу и он је постајао тужени у поступку, чак и у случају ако је незаконито уклонио тужиоца са конкретног земљишта. Овај едикт је био сажет у изразу *uti possidetis, ita possideatis*, што значи „Пошто поседујеш, можеш да поседујеш“.²

Теоретичари међународног права су прихватили ово римско начело, али су га и изменили. Промењена је област примене од захтева поводом приватног земљишта, до територијалног суверенитета држава. Такође, привремени статус је промењен у трајни. Ове промене су биле и очекиване у периоду када су коришћење силе у односима између држава и стицање територије на тај начин били дозвољени. Већ у овој фази је дошло до на-

---

² S. Ratner, Drawing a Better Line: Uti Possidetis and the Borders of New States, The American Journal of International Law, Vol. 90, 1996, стр. 593.

пуштања концепта римског права, које је забрањивало и привремено поседовање страни која је стекла имовину принудом. Уколико би се овај концепт прихватио, дошло би до повратка на стање пре рата, односно не би се озаконило стицање нових територија.

ПРИМЕНА НАЧЕЛА *UTI POSSIDETIS JURIS* У ПРОЦЕСУ ДЕКОЛОНИЗАЦИЈЕ У ЛАТИНСКОЈ АМЕРИЦИ

Почетком 19. века начело *uti possidetis juris* је примењивано на територији Латинске Америке. Ратови за независност су на овом континенту вођени између 1810. и 1824. године. Било је потребно одредити границе новонасталих држава. Европске државе, Шпанија и Португалија, покушале су да пренесу надлежности на нове државе, а начело је тим државама пружало заштиту од европског интервенционизма. Такође, настојало се да се спрече будући погранични сукоби међу новим државама. Границе су утврђиване на основу различитих докумената из периода шпанске владавине, као и на основу уговора између Шпаније и Португалије.

Вође покрета за ослобођење су усвојиле политику *uti possidetis* из два разлога. Прво су желели да осигурају да ниједна територија у Јужној Америци не остане *terra nullius*, након проглашења независности, јер би на тај начин могла да постане предмет присвајања од стране Шпаније или неке друге државе. Такође, на овај начин су покушани да се спрече сукоби међу новонасталим државама, тако што би се установиле тачне границе.³ У складу са правом тог времена, обезбеђено је да сва земља коју настањује домицилни народ буде део нове државе.

Границе у Латинској Америци су биле изведене из бројних шпанских владиних аката, који су установљавали посебне територијалне јединице: провинције, округе, дистрикте, генералне капетаније и друге. Значај ових територија и њихове границе мењали су се током времена, обично једностраним одлукама шпанске државе. Вође новонасталих држава су почеле да кодификују *uti possidetis* у уговоре и домаће право. На пример, Венецуела се 1830. године одвојила од Велике Колумбије и постала посебна држава и у свом Уставу је навела да ће њена територија да се састоји од свега онога што је пре политичких промена 1810. године било називано Гене-

---

³ Гранични спорови између новонасталих држава нису били у потпуности избегнути. На пример, велика држава Гватемала, у Централној Америци, поделила се одмах по стицању независности 1821. године и од ње су настали Ел Салвадор, Хондурас, Никарагва и Гватемала. Томаš Bartoš, *Uti Possidetis. Quo Vadis?*, *Australian Year Book of International Law*, Vol. 18, 1997, стр. 45.

ралат Венецуеле. То је била једна административна јединица у оквиру веће колонијалне јединице – Вице-краљевства Нове Гранаде.

Може се рећи да су, упркос општеприхваћености начела *uti possidetis juris*, његове границе и последице примене остали нејасни. Наиме, државе Латинске Америке су прихватиле могућност да њихове коначне границе могу да се разликују од оних повучених у складу са начелом *uti possidetis juris*, иако нису планирале обимнију ревизију шпанских административних граница. Такође, прихватање овог начела није могло да реши конфузије настале променом територијалних режима током шпанске владавине, одсуством јасно утврђених граница, што је била последица занемаривања локалних географских карактеристика. Такође, нису биле занемарљиве ни политичке тензије међу новонасталим државама. Ови проблеми су на крају и довели до оружаних сукоба међу државама, као и до мирних начина разграничења, путем уговора о границама, или споразума о арбитражама.

Државе и правни теоретичари су имали различита гледишта о значењу *uti possidetis* што је довело до настанка нових термина: *uti possidetis juris* и *uti possidetis facto*. Прво правило је говорило да су само шпански правни акти релевтни за одређивање граница, а да је ефективно поседовање одређене територије неважно. Присталице другог правила су сматрале да ће се границе одредити тако што свакој држави припада она територија коју заправо контролише, у тренутку добијања независности. Арбитри су подржавали и једно и друго правило. Међутим, може се рећи да је на *uti possidetis* додато *juris* што је означавало важност правних аката шпанске државе, иако се није у потпуности занемаривала ни чињеница ко поседује конкретну територију. Начело *uti possidetis facto* је прихваћено у Бразилу који је одбацио шпанско-америчко тумачење и на тај начин, само кроз чињеницу поседовања, значајно проширио своју територију, ван граница одређених у уговорима Шпаније и Португалије. Он није сматрао да је обавезан начелом *uti possidetis juris* све док није закључио уговоре са суседним државама. Остале државе Латинске Америке су наравно прихватиле ово начело у међусобним односима и својим националним уставима.

ПРИМЕНА НАЧЕЛА *UTI POSSIDETIS JURIS* У ПРОЦЕСУ ДЕКОЛОНИЗАЦИЈЕ У АФРИЦИ

Поновна примена начела *uti possidetis juris* десила се након распада колонијалне доминације Велике Британије, током деколонизације у Африци. Европске колонијалне силе, које су пристигле у Африку у 18. веку нису одмах повукле линије разграничења између себе. Свака држава је покушавала да утврди своје сфере утицаја и на основу тога, вршила делимита-

цију. Границе су повлачене не узимајући у обзир локално становништво, ни географију, јер су државе колонизатори само покушавале да смање оружане сукобе између њих самих.⁴ Оне су закључиле међународне уговоре којима су обезбедиле немешање других држава у њихове послове на територијама које су улазиле у њихову сферу интереса. Ове области су временом биле подељене административним линијама. Међутим, ова разграничења су ретко била јасна и прецизна и вршена су линијама дуж упоредника и подневака. Није вођено рачуна о стању на терену, географским ни демографским критеријумима. Ово је, између осталог, и један од узрока константних оружаних сукоба на овом континенту, након Другог светског рата, јер су овакве границе постале међудржавне у постколонијалној Африци. У тренутку деколонизације афричке државе су одлучиле да прихвате колонијалне границе како би што више убрзале процес стицања независности. Нису имале довољно воље, а ни снаге да у потпуности реконструишу границе, како би исправиле неправде из прошлости.

Организација афричког јединства (ОАЈ), као регионална међународна организација, основана је 1963. године. Годину дана након тога, на састанку ове организације, донета је Каирска декларација, у којој је сугерисано да државе треба да поштују границе које су постојале у тренутку стицања независности.⁵ Ова декларација је потврђена и у члану 4 ставу б Уставног акта Афричке Уније, где је наведено да ће ова организација функционисати у складу са начелом поштовања граница које су постојале у време добијања независности.⁶ Овај акт је потписан 11. јула 2000. године у Ломеу (Того) чиме је установљена Афричка Унија као наследник ОАЈ.⁷

Оваква политика је пре свега служила да се спрече територијалне претензије суседних држава, које су могле да доведу и до оружаних сукоба. Такође, на унутрашњем плану је овакво решење дестимулативно деловало на сецесионистичке тежње етничких мањина, које су желеле промену граница. Овакво решење је заживело у Африци. Ратови због граница су били изузеци и државе су решавале граничне спорове споразумно. Такође, државе су успешно одбијале сецесионистичке покушаје на својим територијама.

⁴ Ibid. стр. 69.

⁵ Резолуција Организације афричких држава о територијалним споровима из 1964. године (OAU Cairo Declaration on Border Disputes among African States legitimising national borders inherited from colonial times, 1964).

⁶ Члан 4 став б Уставног акта Афричке уније. Доступно на http://www.africa-union.org/root/au/aboutau/constitutive_act_en.htm#Article4 сајт посећен новембра 2011. године.

⁷ А. М. McHugh, COMMENT, Resolving International Boundary Disputes in Africa: A Case for the International Court of Justice, Howard Law Journal 49, 2005-2006, стр. 219.

Иако се гранични спорови настављају и данас, начело *uti possidetis juris* је постало основ за њихово решавање и однело је превагу у односу на друге критеријуме, као што су етнички, или историјски. О примени овог начела пред Међународним судом правде у граничним споровима биће више речи у наставку рада. Предност начела *uti possidetis juris* је у једноставности његове примене. Међутим, јављају и се и одређени проблеми, због тога што границе повучене искључиво по упоредницима и подневцима не поштују демографске, етничке и друге критеријуме. Значење термина *uti possidetis juris* се променило. Оно се није односило на задржавање административних граница једне колонијалне силе, као у Латинској Америци, већ је било примењено на границе више колонијалних сила.

ПРИМЕНА НАЧЕЛА *UTI POSSIDETIS JURIS* У ИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ

Нестанком Совјетског Савеза, СФРЈ и Чехословачке појавила се прилика да се још једном испита примена правила *uti possidetis juris*. Након Другог светског рата, подела тадашње Југославије на 6 република је оставила значајан број припадника мањина ван своје „матичне републике“. Када су неке од њих почеле да проглашавају независност 1991. године, међународна заједница је брзо заузела став да се унутрашње границе СФРЈ не могу мењати употребом силе. Резолуције које су тада доносили Европска заједница, Савет безбедности УН и КЕБС биле су засноване на ставу да уколико дође до дисолуције СФРЈ то треба да буде по републичким границама. У јануару 1992. године, новооснована Арбитражна комисија Конференције Европске заједнице о Југославији применила је начело *uti possidetis juris*. Ова тзв. Бадинтерова арбитражна комисија је заузела став да је дато начело, иако у почетку примењено у решавању питања деколонизације, данас општеприхваћено. Комисија се позвала на одлуку Међународног суда правде у Случају граничног спора између Буркине Фасо и Малија.⁸ Начело је логички повезано са питањем добијања независности, без обзира где се догађа. Међутим, Бадинтерова комисија није цитирала наставак одлуке у Случају граничног спора, где се каже да је циљ начела да се спрече погранични сукоби, након повлачења колонијалне силе. Ово указује да се начело примењује у контексту деколонизације. Ништа у овој пресуди није указивало да се начело *uti possidetis juris* може применити на случајеве се-

---

⁸ Случај поводом пограничног спора (Буркина Фасо против Малија), пресуда од 22. децембра 1986. године (Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali), judgment of 22 December 1986, ICJ Reports 1986. доступно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/69/6447.pdf> сајт посећен новембра 2011. године.

цесије од међународно признатих држава. То је био један од разлога због чега је мишљење Бадинтерове комисије било подвргнуто критикама правне науке.⁹ Поједини аутори сматрају да је Бадинтерова комисија створила нову верзију овог начела односно начлео *uti possidetis modernis*, тиме што је унутрашње границе бивше СФРЈ претворила у међународне.¹⁰

Административне границе Совјетског Савеза су биле много сложеније од оних у СФРЈ. 1926. године СССР се састојао од осам република чије границе су поштовале етничке факторе, иако је било незадовољних група. Руководство СССР је преуредило ове границе пре Другог светског рата, делећи народе како би ојачало свој политички утицај. Након рата, укључивањем додатних територија источне Европе, поново су промењене унутрашње границе, између осталог и укључивањем делова бивших балтичких држава у старе републике СССР. Када је дошло до распада СССР, балтичке државе су одбиле да унутрашње границе бивше државе прерасту у међудржавне, јер су изгубиле одређене територије у тренутку анектирања. Остале државе су се сложиле да задрже своје административне границе. У члану 5 Споразума о оснивању Заједнице Независних Држава, који је потписан у Минску 1991. године, наводи се да стране уговорнице потврђују и поштују међусобни територијални интегритет и неповредивост постојећих граница унутар Заједнице. Ово је потврђено, исте године, у Декларацији из Алма Ате, коју је потписало 11 бивших република, без Грузије и балтичких држава. Циљ ових аката је био да се потврди и ојача начело *uti possidetis juris*, како би се обезбедио легитимитет за нове границе. Такође, тадашња Европска заједница и њене државе чланице усвојиле су 16. децембра 1991. године, у време доношења декларација у оквиру Заједнице Независних Држава, Европске смернице о признавању нових држава у источној Европи и Совјетском Савезу, које су предвиђале заједничку политику признавања, која је између осталог захтевала поштовање неповредивости свих граница, које се могу мењати само мирним средствима и заједничким споразумом.¹¹ Ипак, поједине бивше републике и даље имају међусобне претензије и још увек не постоји консензус о дозвољености сецесија и територијалних промена. Бројни погранични спорови¹² који су настали дисо-

⁹ S.Ratner, op.cit., стр. 614. О раду Бадинтерове комисије видети: М. Pomerance, The Badinter Commission: The Use and Misuse of the International Court of Justice's Jurisprudence, Michigan Journal of International Law, Vol. 20, 1998-1999.

¹⁰ Т. Bartoš, op. cit., стр.71.

¹¹ М. N. Shaw, Peoples, Territorialism and Boundaries, European Journal of International Law 3, 1997, стр. 499.

¹² У питању су покушаји сецесије Јужне Осетије и Абхазије од Грузије, као и сукоб између Јерменије и Азербејџана, поводом региона Нагорно Карабах, који се налази у Азербејџану, а насељен је претежно јерменским становништвом.

луцијом Совјетског Савеза указују да начело *uti possidetis juris* није искрено прихваћено од стране нових држава или да оно има ограничен значај у случају спорова. Поједини аутори објашњавају дисолуцију ове државе применом њеног Устава, који је дуги низ година био узурпиран од стране централне владе.¹³ Одредбе Устава су предвиђале да ова влада има неограничену надлежност и да право федерације има примат у односу на право република.¹⁴ Формално посматрано, републике су биле у вољном савезу, путем самоопредељења, са могућношћу отцепљења.

Након Првог светског рата Чехословачку су чиниле: Чешка, Моравска, Словачка, део Шлезије и Рутенија. Чешка и Моравска су раније биле посебне јединице унутар Светог Римског Царства, а затим део Аустријског царства, док је Словачка била део Мађарске. Граница између чешког и словачког дела је заправо била историјска моравско-мађарска граница. Током Другог светског рата, Немци су користили ову границу као међународну, између тзв. Протектората над Чешком и независне државе Словачке. Када је дошло до дисолуције Чехословачке 1993. године две стране су се одмах договориле да ће та граница бити међународна. Успостављање ове границе се може повезати са историјским наслеђем и не везује се само за унутрашњу административну поделу Чехословачке. Наравно, могуће је претпоставити да су међународне границе настале трансформисањем унутрашњих применом начела *uti possidetis juris*. Међутим, овај пример се не може узети као доказ праксе држава по овом питању.

НАЧЕЛО *UTI POSSIDETIS JURIS* ПРЕМА МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Поједини аутори сматрају да концепт овог начела није јасан у међународном праву.¹⁵ Они наводе да није до краја утврђено да ли је ово правило начело међународног права или обичајно правно правило. Оно са чиме се слаже већина аутора јесте да је оно било неопходно у процесу деколонизације, јер ниједно друго правило није могло да исправи неправде које су нанете у прошлости. Оно је спречавало настанак немира и већих сукоба у постколонијалној ери у Азији, Африци и Латинској Америци. Начело *uti possidetis juris* је повезано са начелом самоопредељења које је предвиђено у Повељи УН. Оно је требало да буде један од облика права на самоопре-

---

¹³ Ibid., стр. 82.

¹⁴ Устав СССР, члан 75. Доступно на <http://www.departments.bucknell.edu/russian/const/77cons03.html#chap08> сајт посећен новембра 2011. године.

¹⁵ А. Rosen, Economic and Cooperative Post-colonial Borders: How Two Interpretations of Borders by the I.C.J. May Undermine the Relationship Between *Uti Possidetis Juris* and Democracy, Penn State International Law Review, Vol. 25, 2006-2007, стр. 212.

дељење народа у постколонијалним државама, који су требали да буду одређени границама које су успоставили претходни владари. Повезивање ова два начела је започето још почетком 19. века у Латинској Америци, а настањено на афричком континенту. Деколонијација се овде одвијала дуж колонијалних граница јер је то био најједноставнији и најбржи начин. Начело *uti possidetis juris* је била имплицитна основа за овакав поступак. У Каирској декларацији Организације Афричког Јединства се изричито не помиње ово начело али све указује на његову примену, јер се предвиђа да афричке државе треба да поштују постојеће границе при добијању независности, уз наравно, промену суверенитета, који се преноси са државе колонизатора на нове власти. Слично се наводи у члану 2 ставу 1 тачки ц и члану 3 Повеље ОАЈ. Такође, ова правила поштује и нова Повеља Афричке Уније.

Бадинтерова комисија је закључила да право народа на самоопредељење не сме да у себу укључи промене постојећих граница у време независности чиме се потврђује начело *uti possidetis juris*, осим у случајевима када постоји сагласност заинтересованих држава за супротно поступање.¹⁶

Поједини аутори сматрају да начело *uti possidetis juris* не би требало да буде критеријум за одређивање државних граница, јер се показало као нејасно и противречно. Границе стваране на овај начин су често остајале нејасне или због историјских разлога, или због тога што су то желеле колонијалне силе. Уговори којима су установљене нису били ратификовани, нити су границе биле прецизно одређене на мапама, што је све доводило до тога да државе нису прихватале нове границе и поред постојања уговора који их одређују.

Такође, право на самоопредељење не укључује и право на отцепљење. Велика већина држава у процесу деколонизације је формирана путем самоопредељења, а не сецесијом. Изузетак је на пример настанак Намибије 1990. године, која се одцепила од Јужне Африке.

Примена начела *uti possidetis juris* је оправдана када се нове државе сагласе да се оно примењује у њиховим међусобним односима, или када држава добије независност у региону у којем важи међународно обичајно правило које каже да у одсуству континуираног протеста нове државе, треба да буде поштовано ово начело. Ова друга ситуација се везује за развој обичајних норми, подстакнутих одлукама Међународног суда правде у постколонијалном периоду, у односу према афричком континенту. Ово правило није у потпуности примењиво на државе које су настале дисолуцијом СССР и Чехословачке.

У случајевима у којима је примењено начело *uti possidetis juris* може се приметити да државе желе да изричито потврде постојећу норму, тако

¹⁶ Мишљење Бадинтерове комисије, Opinion No. 2. EJIL (1992), стр. 183-84.

да акт којим се то чини одражава међународно обичајно право, или он служи као потврда државне праксе. Такође, стране желе да закључе посебне обавезујуће споразуме којима би регулисале њихове међусобне односе и разјасниле територијалне односе између њих. Међу новим државама које нису закључиле споразуме којима се потврђују наслеђене границе по добијању независности, постоји много више спорних територијалних питања, него прихватања датог стања.

Ово правило може да се примени наравно само на стране уговорнице таквих споразума. Међутим, временом оно може да обавезе и друге државе и то не само из региона, уколико се оне нису изричито и константно противиле примени те норме, од тренутка стицања независности. У случају противљења, правило ће се применити само уколико се може сматрати императивном нормом међународног права од које одступање није могуће. Такође, правило може да обавезује и уколико нова држава приступа постојећој заједници држава и мора да прихвати правне норме које важе у тој заједници у тренутку приступања. Државе увек могу да мењају своје границе споразумом што значи да правило *uti possidetis juris* није императивног карактера. Такође, не постоје докази за примену овог правила без изричите сагласности новонасталих држава и ван контекста деколонизације, па се не може говорити о томе да је ово начело део правног система међународне или неке уже заједнице.

Границе држава које су настале дисолуцијом СФРЈ наметнуте су од стране других држава, за разлику од већине афричких држава које су самоиницијативно прихватиле територијални *status quo*. Примена начела *uti possidetis juris* је у првом случају била само привидна, када су биле у питању границе између СРЈ, Босне и Херцеговине и Хрватске. Оно није ефикасно средство за спречавање конфликта чак и у случајевима када се државе договоре да ће се оно применити. Тако, у случају дисолуције Чехословачке које је извршено споразумно биле су потребне неке мање територијалне промене. Наметање овог начела у случајевима када се учесници у спору не слажу са његовом применом није најефикасније решење.

Мора се водити рачуна о примени начела *uti possidetis juris* у случајевима када се јавља питање сукцесије држава у односу на међународне уговоре, односно када је разграничење предвиђено уговором. Стране у спору се обично слажу да се начело примени али се често не слажу у погледу његовог садржаја. Теоретски посматрано, начело *uti possidetis juris* обезбеђује један коначни механизам за утврђивање граница. Међутим, у пракси, нејасне граничне линије могу да створе одређену несигурност и заинтересоване државе су тада приморане да реше питање граница од почетка односно да разграничење буде учињено применом додатних критеријума.

Уколико би начело *uti possidetis juris* представљало општу норму међународног обичајног права, оно би се могло применити на сваки спор, уколико државе у спору не би посебно искључиле његову примену пред Судом. Спорови између држава Латинске Америке, као и спор између Буркине Фасо и Малија су били засновани на чињеници да су се стране у спору позивале на начело *uti possidetis juris*. Његова аутоматска примена би довела до застоја у флексибилном решавању граничних спорова. Због де-стабилизирајућег карактера ових спорова, по регион, а и шире, потребно је прихватити већу флексибилност при одређивању критеријума за доношење одлуке. Пошто међународно право не произилази из једног врховног ауторитета него је засновано на начелу ефективитета, стабилност у међународној заједници се најбоље постиже одређивањем граница уз приста-нак заинтересованих држава.

Начело *uti possidetis juris* би требало посматрати као почетну позицију при парничењу поводом граничних спорова, а не као једно апсолутно правило. Многи међународни спорови, а посебно они о границама, су, по својој природи, више политички него правни. Питања која се овде јављају могу да буду, поред несагласности поводом разграничења, и многа друга ван-правна питања. Код оних која се могу решити применом права, требало би свакако уважавати начело *uti possidetis juris*.

Начело *uti possidetis juris* има и своје критичаре. Они указују да ово начело може да подстакне сепаратисте да поделе постојеће државе дуж административних линија. То се на пример, догодило у бившој СФРЈ. Такође, слично се десило и у Еритреји, а многи аутори помињу и пример канадске провинције Квебек, чији становници заговарају независност ове провинције. Такође, начело *uti possidetis juris* може да доведе до неправди и нестабилности, јер се становништво оставља незадовољним у новој држави.

НАЧЕЛО *UTI POSSIDETIS JURIS* У ПРАКСИ МЕЂУНАРОДНОГ СУДА ПРАВДЕ

Међународни суд правде је решавао и територијалне спорове. У овим случајевима, Суд је користио начело *uti possidetis juris* и додатно га дефинисао, односно објашњавао. Прегледом неких од ових случајева може се указати на примену начела *uti possidetis juris* у пракси.

У Случају поводом граничног спора (Буркина Фасо против Малија), Међународни суд правде је обележио начело *uti possidetis juris*.¹⁷ Он је решавао гранични спор у којем су обе државе захтевале да се утврди гранич-

---

¹⁷ Случај поводом пограничног спора (Буркина Фасо против Малија), *op. cit.*

на линија у складу са начелом непроменљивости граница наслеђених из доба колонизације. Споран је био део земље познат под називом Агахер, који је био извор сукоба од 1960. године, када су обе ове земље стекле независност. Током година, покушаји ОАЈ и појединих афричких председника нису успели да доведу до трајног решења и због тога су се владе обе државе 1983. године, сагласиле да спор изнесу пред Међународни суд правде. У својој пресуди, Суд се ослонио на примену начела *uti possidetis juris* како би одредио границу између две државе и утврдио је да је ово начело чврсто установљено начело међународног права у питањима деколонизације.¹⁸ На тај начин, остало је отворено питање да ли је дато начело у потпуности формирано и да ли је оно применљиво само у поступку деколонизације или и у другим областима међународног права. Ова пресуда се ипак и поред својих недостатака данас сматра најзначајнијом одредницом начела *uti possidetis juris* у међународном праву.

У Случају поводом копненог, острвског и поморског граничног спора,¹⁹ Суд је разматрао питање границе између Ел Салвадора и Хондураса. Ове две државе Латинске Америке су имале нерешено питање границе још од периода стицања независности од Шпаније, а биле су и у рату због тога. Заједничким споразумом из 1986. године, они су поверили Суду решавање спора. Суд је рекао да ако се у споразуму предвиђа да ће спор бити решен применом начела међународног права, тада ће се применити начело *uti possidetis juris*. Само у случају да се стране у спору о томе споразумеју, ово начело се неће применити. Ел Салвадор је тврдио да се начело мора узети у обзир заједно са другим аргументима. Под тим је подразумевао нпр. акте администрације у периоду после стицања независности, односно начело ефективитета, као и демографске податке и поделу националних ресурса. Хондурас, је пак сматрао да се аргументи засновани на ефективитету не могу применити, иако је и сам поднео неколико доказа уколико би се ово начело разматрало. Суд је донео одлуку да су ирелевантни аргументи Ел Салвадора засновани на демографији и подели националних ресурса, али да начело ефективитета може бити од користи при одређивању граничне линије. Такође, начело једнакости не може бити коришћено да би се мењала граница наслеђена из колонијалног периода, али се може користити када се гранична линија не може одредити применом начела *uti possidetis juris*.²⁰

---

¹⁸ Ibid., стр. 554.

¹⁹ Случај поводом копненог, острвског и поморског граничног спора (Ел Салвадор-Хондурас), пресуда од 11. септембра 1992. године, Case Concerning the Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua intervening), Judgment of 11 September 1992, ICJ Reports 1992. доступно на <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=sh&case=75&k=0e> сајт посећен новембра 2011. године.

²⁰ Ibid., стр. 514.

У Случају територијалног спора између Либије и Чада,²¹ спорна је била област од преко 500 хиљада квадратних километара. Либија је окупира-ла ову територију 1973. године, што је довело до дугогодишњег оружаног сукоба између ове две државе, док нису поднели спор на решавање Међународном суду правде 1990. године. Либија је заснивала свој захтев на скупу права и правних основа домородачког становништва, Италије, Отоманског Царства и саме Либије. Чад је засновао свој захтев на Уговору из 1955. године о пријатељству и добросуседским односима између Француске, која је тада колонизирала Чад и Либије. Суд је сматрао да је тај Уговор предвиђао да спорна област припада Чаду и да ниједан наредни уговор између Чада и Либије није довео у питање или мењао границу установљену Уговором из 1955. године. Суд је заузео став да граница установљена уговором задржава свој трајни карактер и када уговор, којим је она установљена, више не буде на снази.

Међународни суд је разматрао и Случај Касикили/Седуду острва, у којем су у спору биле Боцвана и Намибија.²² Оне су 1996. године споразумно изнеле овај спор пред Суд, који се тицао поменутог острва на реци Чобе која је чинила границу између држава. Од Суда је тражено да утврди њихову међусобну границу око спорног острва, на основу правила и начела међународног права и Англо-немачког уговора од 1. јула 1890. године. Овај Уговор је предвиђао да гранична линија између тадашње британске територије (Боцване) и немачке територије (Намибије) иде главним током реке Чобе. Суд је морао да дефинише шта је то главни ток односно главни канал реке Чобе, пошто то није било разјашњено у Уговору. Разматрајући чињенице као што су: дубина и ширина канала, речни ток, речно корито, могућност пловидбе по каналу, Суд је закључио да је речни канал северно од острва Касикили/Седуду главни канал и тиме је Боцвана добила контролу над острвом. Пре него што је донео одлуку, Суд је размотрио и аргумент Намибије која је тврдила да њој треба да припадне острво пошто су и она и њени претходници вршили суверену власт над острвом од почетка 20. века. Суд је одбацио ове аргументе Намибије, приметивши да су грађани Намибије користили острво само повремено и искључиво због пољопривреде.

²¹ Случај територијалног спора (Либија против Чада) пресуда од 3. фебруара 1994. године (Case Concerning Territorial Dispute (Libya v. Chad), Judgment of 3 February 1994), ICJ Reports 1994. доступно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/83/6897.pdf> сајт посећен новембра 2011. године.

²² Случај Касикили/Седуду острва (Боцвана против Намибије), пресуда од 13. децембра 1999. године (Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia), Judgment of 13 December), ICJ Reports 1999. доступно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/98/7577.pdf> сајт посећен новембра 2011. године.

У Случају поводом граничног спора између Бенина и Нигера, ове две државе су 2001. године тражиле од Суда да одреди целу границу између њих, односно да се утврди граница у делу реке Нигер и реке Мекроу.²³ Суд је заузео став да ће применити начело *uti possidetis* али је нагласио и да физичке карактеристике земљишта, после колонијалног периода, неће бити у потпуности занемарене. Суд је у погледу реке Нигер утврдио да је граница између Нигера и Бенина ишла дуж главног пловног канала реке. Суд је дошао до овог закључка анализирајући активности странака, односно примењујући начело ефективитета због недостатака јасних доказа у погледу правног основа над острвима на реци Нигер. Суд је утврдио да највеће острво, Лете, и још 15 других припадају Нигеру, док је девет острва припало Бенину. У погледу територије око реке Мекроу, Суд је прво морао да утврди да ли је ова река сама формирала границу како је тврдио Бенин. Цитирајући декрет француских колонијалних власти из 1927. године, Суд је пресудио да је ова река чинила заједничку границу, када су обе државе добиле независност и да, у складу са начелом *uti possidetis juris*, чини и садашњу границу. Суд је такође одлучио, да пошто река Мекроу није пловна, граница треба да се протеже средином реке.

Поједини аутори сматрају да би се начело *uti possidetis juris* требало примењивати уз одређена ограничења, у периоду после деколонизације и евентуално поново размотрити, као основу за очување територијалног интегритета постколонијалних држава. Аргументи за овакав став су да је веза начела *uti possidetis juris* са правом народа на самоопредељење слаба, као и да постоји сумња дозвољености аката самоопредељења у садашњим државама. Право на самоопредељење чува постојеће границе недозвољавајући сецесију, али на тај начин не дозвољава решавање питања лоше одређених и спорних граница. Нејасне основе по којима су одређиване границе могу бити извор хаоса и спорова, што се и показало у случајевима пред Међународним судом правде.

ПИТАЊЕ АДМИНИСТРАТИВНИХ ГРАНИЦА

Једно од најзначајнијих питања које се мора анализирати код примене начела *uti possidetis juris* јесте појам административних граница. Значење овог појма се мењало кроз историју и зависило је од контекста у којем се

---

²³ Случај поводом граничног спора (Бенин против Нигера), пресуда од 12. јула 2005. године (Case Concerning the Frontier Dispute (Benin v. Niger), Judgment of 12 July 2005), ICJ Reports 2005. доступно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/125/8228.pdf> сајт посећен новембра 2011. године.

појављује. На пример, у Латинској Америци су то биле границе које су проистицале из бројних шпанских владиних аката који су успостављали територијалне јединице, или су настајале уговорима закљученим између Шпаније и Португалије.

У Африци су, у почетку, границе одређиване на основу сфера утицаја, односно договора међу колонијалним силама који су обезбеђивали немешање једних сила у зону утицаја других. Касније су границе прерасле у административне, како су колонијалне силе јачале контролу над својим територијама.

Постоји функционална разлика између међународних и унутрашњих административних граница. Наиме, међудржавне границе се стварају како би се раздвојили народи и државе, док се унутрашње границе формирају како би се ефикасно владало унутар саме државе и одржало њено јединство. Међународне границе у Европи данас можда и губе одређени значај, јачањем Европске уније, међутим, државе их ни у ком случају не сматрају неважним. На осталим континентима, границе су, такође, и даље један од основних елемената сваке државе.

Узимајући у обзир историјски контекст, поједини аутори сматрају да постоји спољашњи и унутрашњи аспект административних граница бивших колонијалних држава.²⁴ Посматрано према споља границе су представљале нешто што су створиле стране силе како би се успоставио мир у одређеном региону. Посматрано према унутра, границе су представљале унутрашњу поделу надлежности бивше колонијалне силе. Начело *uti possidetis juris* се заснива на претпоставци да су бивше колонијалне административне границе чувале стабилност и територијални интегритет.

ЗАКЉУЧАК

Примена начела *uti possidetis juris* наилази на одређене тешкоће када се примењује на административне границе унутар држава. Прво, постоји разлика између унутрашњих и међународних граница и између унутрашњих граница држава и колонијалних линија разграничења на које се ово начело првобитно примењивало. Такође, дошло је и до промена у међународном праву, и то између осталог у наглашавању права на унутрашње самоопредељење, што је ипак још увек и данас спорно у правној науци. Значај начела је био много већи у процесу деколонизације, али и данас има своје место у поступку одређивања државних граница.

---

²⁴ А. Rosen, *op. cit.*, стр. 216.

Bojan Tubić, LL.M., Assistant
Faculty of Law Novi Sad

Application of *uti possidetis juris* Principle in the Process of Determination of International Borders

Abstract

Uti possidetis juris principle was basic rule in determining international borders in the period of decolonization. It was applied in Latin America and Africa, but also at the end of 20th century in the processes of dissolution of US-SR, SFRY and Czechoslovakia. *Uti possidetis juris* principle is based on the presumption that former colonial administrative borders kept stability and territorial integrity. It was undoubtedly connected with the right of self-determination. It keeps the existing borders by preventing secession, but in that way it does not solve the problem of badly determined and disputed borders. The unclear foundations on which the borders were determined can be a source of chaos and indisputes, which was shown in some cases before the International Court of Justice. The dominant theory is that *uti possidetis juris* principle should be applied with certain limitations, in the period after decolonization as a basis for preserving the territorial integrity of postcolonial states.

Key words: *uti possidetis juris*, borders, international law, state, self-determination.